

ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΗ ΤΕΧΝΗ 400 – 1400 μ.Χ.

Ιστορία

Το τέλος της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας αρχίζει το 488μ.Χ. όταν η Ιταλία κατακτήθηκε από τους Οστρογότθους. Η ρωμαϊκή αυτοκρατορία αποσυντίθεται και οι επαρχίες της διαιρούνται σε βαρβαρικά βασίλεια που πολεμούν μεταξύ τους. Η περίοδος 400-1400μ.Χ. ονομάζεται μεσαιωνικοί χρόνοι συμβολίζοντας τα σκοτεινά χρόνια και το διάλειμμα ανάμεσα σε δύο λαμπρές εποχές, την κλασική Ελλάδα και την ιταλική Αναγέννηση.

Για πολύ καιρό θεωρείτο ότι και η μεσαιωνική τέχνη ήταν με παρόμοιο τρόπο χοντροειδής και πρωτόγονη. Σήμερα όμως ο μεσαιωνικός πολιτισμός είναι κατανοητός ως η πάλη ανάμεσα στο παλαιό και το νέο, ένα μείγμα χριστιανικής και ελληνορωμαϊκής παράδοσης. Οι λαοί από τον βορρά που καταλαμβάνουν την Ιταλία είναι Κέλτες και γερμανικοί λαοί. Οι Ρωμαίοι τους ονομάζουν βαρβάρους. Ο όρος όμως «βάρβαρος» που έχει βασικά επιβληθεί στα ελληνικά δεν πρέπει πάντα να μεταφράζεται κυριολεκτικά. Οι Κέλτες είναι νομάδες και κινούμενοι πληθυσμοί, δραστήριοι λαοί με ενεργητικό πνεύμα, χαρακτηριστικά που θα αναγνωρίσουμε στην τέχνη τους.

Σε όλη αυτή την ανακατωσούρα και τα συνεχή πήγαινε και έλα, ο χριστιανισμός λειτουργεί ως ενοποιητικός παράγοντας. Καθοδηγεί τα άγρια ένστικτα των πολεμιστών και μονοπωλεί την εκπαίδευση στα μοναστήρια. Αυτή απαρτίζεται από την εκμάθηση της λατινικής γλώσσας, του ρωμαϊκού δικαίου και της διοίκησης.

Τον 13^ο αιώνα η εκκλησία είναι στο απόγειο της δύναμής της και κυριαρχεί στις τέχνες και την επιστήμη. Επιβάλλει ένα δογματικό τρόπο με τον οποίο τα πράγματα αναπαριστώνται στην τέχνη, αλλά και τον τρόπο που μελετώνται και ερμηνεύονται τα φυσικά φαινόμενα. Σε αυτήν την περίοδο ξεκινά και η μετέπειτα εξουσία της καθολικής εκκλησίας όπως την ξέρουμε σήμερα.

Οι βάρβαροι λαοί που έρχονται από τον βορρά είναι ήδη χριστιανοί και έτσι συνεισφέρουν στην δύναμη και το γόητρο του πάπα. Ο χαρακτήρας αυτών των βαρβάρων βασίζεται στην πίστη τους στην μοίρα, το αναπόφευκτο και τις προκαταλήψεις. Οι ήρωές τους πολεμούν ενάντια σε τρομερά τέρατα, φανταστικά πλάσματα και κατοικούν στα βόρεια σκοτεινά δάση από τα οποία αυτοί προέρχονται. Φέρνουν μαζί τους ζωόμορφες και δαιμονικές μορφές τις οποίες μεταγγίζουν στην τέχνη του μεσαίωνα με την μορφή διαβόλων και δαιμόνων της κόλασης. Έφεραν λοιπόν στην χριστιανική μεσαιωνική τέχνη τις φυλετικές τους εμπειρίες και τις μνήμες δασών γεμάτων με τέρατα.

Έτσι η τέχνη αυτών των νομαδικών λαών που για 2 χιλιετηρίδες κινούνταν ακατάπαυστα πάνω-κάτω στην Ευρώπη ονομάζεται «ζωομορφική τέχνη». Αυτού του είδους η τέχνη παρατηρείται κυρίως σε μικρά αντικείμενα, φορητά και ανταλλάξιμα.

Οι Σκυθικοί λαοί είναι οι κύριοι κατασκευαστές και διανομείς της ζωομορφικής τέχνης. Αυτή βρέθηκε στους τάφους των βασιλιάδων τους και βασικά σε μορφή διακόσμησης και κοσμημάτων.

Τίτλος: Κεφαλή δράκοντα

Χρονολογία: 825 μ.Χ.

Υλικό: Ξύλο

Περιγραφή: Ένα παράδειγμα τέχνης των Βίκινγκς (σημαίνει πειρατής στην γλώσσα τους). Οι Βίκινγκς ήταν λοιπόν πειρατές που έρχονται από την Σκανδιναβία, εκχριστιανίζονται και εγκαθίστανται στο μέρος της Γαλλίας που ονομάζουμε Νορμανδία.

Οι Βίκινγκς ήταν εξαιρετικά καλοί στην τέχνη του σκαλίσματος ξύλου. Εδώ παρατηρούμε μία λεπτομέρεια από την διακόσμηση της πλώρης ενός Νορβηγικού επιτάφιου πλοίου από το Όσενμπεργκ, από το οποίο έχουν εναπομείνει μόνο ορισμένα κομμάτια.

Στιλιστική περιγραφή: Είναι χαρακτηριστικό το διαπλεκόμενο σχέδιο που διακοσμεί το κεφάλι του ζώου με μορφές πλεγμένες μεταξύ τους με φιδίσια κίνηση. Παρόλα αυτά, η κίνηση αυτή φαίνεται να είναι ελεγχόμενη: το σκάλισμα ακολουθεί το κυρτό σχήμα της πλώρης.

Υπάρχει θα μπορούσαμε να πούμε μία αντίθεση ανάμεσα στην αγριωπή όψη του ζώου (μάτια γουρλωμένα και φουσκωμένα ρουθούνια) και το ελεγχόμενο και συγκρατημένο μοτίβο. Με άλλα λόγια, υπάρχει μία αντίθεση ανάμεσα στην έκρηξη ενέργειας και επιθετικότητας και τον έλεγχο και το όριο. Αυτή είναι μία αισθητική που εκφράζει το αδάμαστο πνεύμα των λαών αυτών.

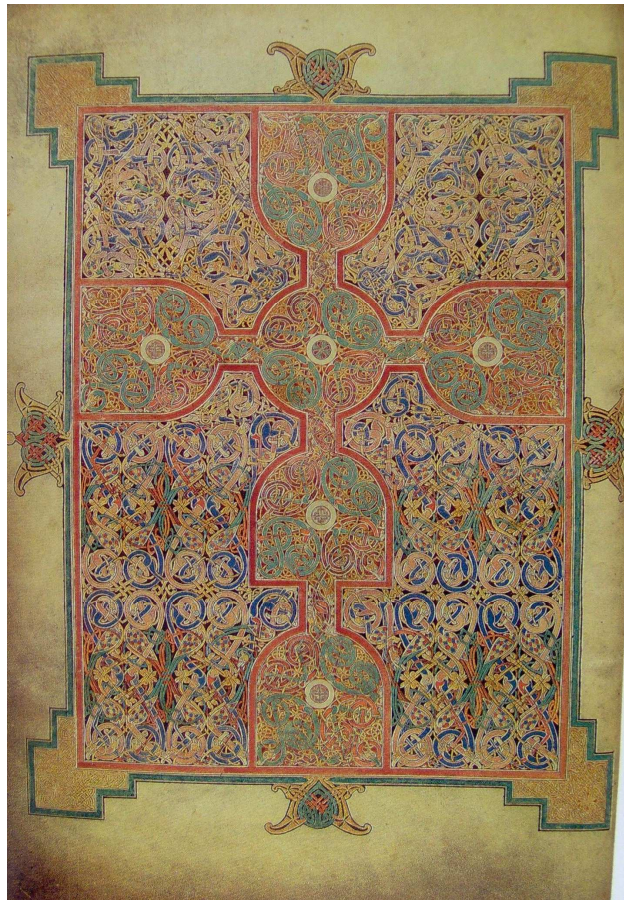
Πρέπει να γνωρίζουμε ότι τα δαντελωτά μοτίβα και τα μοτίβα ζωικών μορφών είναι το βασικό αλφάβητο της τέχνης του μεσαίωνα. Εξάλλου αυτά δεν έπαιζαν απλά το ρόλο διακόσμησης, αλλά θεωρείτο ότι ασκούσαν μαγεία και εξόρκιζαν τα κακά πνεύματα.

Τίτλος: Διακοσμητική σελίδα του Ευαγγελίου του Λιντισφάρνε

Χρονολογία: 7^{ος} αιώνας.

Υλικό: Τέμπερα πάνω σε μεμβράνη.

Περιγραφή: Είναι ένα σημαντικό δείγμα εικονογραφημένου χειρόγραφου της μεσαιωνικής περιόδου. Αυτά ήταν διακοσμημένες σελίδες εκκλησιαστικών βιβλίων. Τα βιβλία αυτά ήταν μικρά και φορητά καθώς αποτελούσαν ένα σημαντικό

μέσο για την διάδοση ιδεών και την εγκαθίδρυση την εξουσίας της εκκλησίας μέσω των μεταναστεύσεων και των ιεραποστολικών αποστολών της.

Σκοπός τους λοιπόν ήταν ο εκχριστιανισμός των βαρβάρων καθώς και η ανταλλαγή καλλιτεχνικών ιδεών. Πιθανά αυτά τα βιβλία είναι υπεύθυνα για το ομοιόμορφο καλλιτεχνικό στυλ που κυριαρχούσε τότε στην Ευρώπη.

Στυλιστική περιγραφή: Παρατηρούμε το σφικτό συμπαγές μοτίβο με τα ελικοειδή διαπλεκόμενα μοτίβα φανταστικών ζώομορφων σχεδίων. Φαίνεται να καταβροχθίζουν το ένα το άλλο, να στριφογυρίζουν, να επιστρέφουν, να σφαδιάζουν και να αποκτούν ελαστική κίνηση. Δημιουργείται σαφώς η εντύπωση της κίνησης: ορισμένες μορφές την μια εξαπλώνονται και την άλλη συστέλλονται δημιουργώντας έναν ρυθμό. Ο σταυρός στην μέση, στατικός και βαρύς δημιουργεί μία αντίθεση με όλη αυτή την κινητικότητα, αλλά και την επιτείνει.

Τα μοτίβα εμφανίζονται σε συμμετρίες: αναστροφή, αντιστροφή και επαναλήψεις. Πραγματικά αυτό το σχέδιο πρέπει να μελετηθεί με προσοχή. Μόνο έτσι αντιλαμβάνεται κανείς την εντύπωση του παλμού και της δόνησης, αλλά και της αρμονίας.

Παρατηρούμε το πλούσιο χρώμα, το οποίο όμως είναι ψυχρό. Έχει συνδυαστεί έξυπνα με την σύνθεση καθώς εάν ήταν θερμό, η όλη εντύπωση της σελίδας θα ήταν πολύ έντονη για το μάτι. Αυτό το έργο αποκαλύπτει πειθαρχία και γνώση της δεξιοτεχνίας της εικονογραφίας. Αυτό είναι το αποτέλεσμα μίας μακράς παράδοσης και καλλιέργειας των καλλιτεχνικών συμβάσεων αυτού του είδους τέχνης.

Τίτλος: Άγιος Ματθαίος

Χρονολογία: 800 μ.Χ.

Υλικό: Μελάνι & τέμπερα σε μεμβράνη

Περιγραφή: Εξετάζουμε το ίδιο θέμα, αυτή την φορά στο ευαγγέλιο του Καρλομάγνου. Λέγεται ότι ήταν το αγαπημένο του ευαγγέλιο και πραγματικά βρέθηκε τοποθετημένο στα γόνατά του όταν ανοίχτηκε ο τάφος του.

Στυλιστική περιγραφή: Μας ενδιαφέρει η διαφορετική παράδοση εικονογράφησης που έχει χρησιμοποιηθεί εδώ. Η προηγούμενη εικόνα ήταν σχηματική, ενώ εδώ έχουμε ένα παράδειγμα ρεαλισμού.

Βλέπουμε πραγματικά έναν απόγονο κλασικού τρόπου αναπαράστασης που έχουμε δει στα αγάλματα και στην ζωγραφική της αρχαίας Ελλάδας. Ο άγιος θα μπορούσε πραγματικά να είναι ένας φιλόσοφος ή ποιητής που κάθεται και γράφει. Προσέχουμε τον τρόπο που ο καλλιτέχνης έχει χρησιμοποιήσει την πινελιά για να αναπαραστήσει τον όγκο πειστικά στο πρόσωπο. Έχει προφανώς χρησιμοποιήσει την τεχνική της φωτοσκίασης. Παρατηρούμε επίσης την κλασική παράδοση των πτυχώσεων: το ύφασμα τυλίγεται και ξεδιπλώνεται αποκαλύπτοντας τις μάζες του σώματος από κάτω.

Όσο αφορά στο τοπίο στο φόντο, έχει εμφανώς γίνει προσπάθεια αναπαράστασης βάθους.

Τίτλος: Άγιος Ματθαίος, Ευαγγέλιο του Έμπο

Χρονολογία: 816-835 μ.Χ.

Υλικό: Μελάνι και τέμπερα σε μεμβράνη.

Στυλιστική περιγραφή: Προφανώς εδώ έχουμε μία περίπτωση αντιγραφής από το ίδιο πρωτότυπο. Η αντιγραφή ήταν ένα σημαντικό χαρακτηριστικό της μεσαιωνικής τέχνης. Οι μεσαιωνικοί καλλιτέχνες δεν χρησιμοποιούσαν την φύση ως μοντέλο, αλλά πρωτότυπες εικόνες από βιβλία τα οποία ήταν αποδεκτά από την εκκλησία. Η αντιγραφή εξασφάλιζε την διαίωνιση του λόγου του Θεού.

Το να αμφισβητήσεις αυτή την ιερή εξουσία της εκκλησίας, δηλαδή το να εξετάζεις και να μελετάς την φύση μόνος σου, σήμαινε ότι αμφισβητείς την αλήθεια του Θεού. Θεωρούνταν βλασφημία και αίρεση κάτι που γίνεται πιο κατανοητό εάν θυμηθούμε ότι ο χριστιανισμός ήταν μία σχετικά νέα ακόμη θρησκεία.

Μία εικόνα λοιπόν μπορούσε να είχε μία μακριά ιστορία από αντιγραφές που σε οδηγούσε στο πρωτότυπο. Η σύγκριση παραδειγμάτων εικονογράφησης του ίδιου θέματος με διαφορετικό στυλ μας αποκαλύπτει αυτήν την ιστορία. Στα δύο τελευταία έργα έχουμε δύο διαφορετικές εφαρμογές του ίδιου πρωτότυπου.

Το προηγούμενο παρουσιάζει μία κλασική ηρεμία και σταθερότητα, ενώ την εικονογράφηση του Έμπο χαρακτηρίζει ενέργεια και κίνηση σε βαθμό παροξυσμού. Οι πτυχώσεις π.χ. συστρέφονται και δονούνται ακολουθώντας παράδοση των διαπλεκόμενων μοτίβων. Ο καλλιτέχνης του Έμπο μετέφρασε το αρχικό κλασικό πρότυπο στην δικιά του παράδοση της συστρεφόμενης κίνησης, των σπειρών και των ελικοειδών σχημάτων. Σκοπός του ήταν η έκφραση έντονης αυτοσυγκέντρωσης, έκφρασης του πάθους και της προσπάθειας του γραφέα. Το έργο έγινε σε κατάσταση ζωηρής συγκίνησης και έχουν μείνει λίγα στοιχεία από το κλασικό στυλ όπως η καθαρή και ήρεμη οργάνωση του προηγούμενου παραδείγματος.

Φαίνεται ότι ο καλλιτέχνης έχει προσπαθήσει να δώσει έμφαση στην πράξη του γραψίματος και όχι στην ακρίβεια των αναλογιών του σώματος. Παραδείγματος χάριν τα χέρια είναι μεγάλα σε σχέση με το σώμα.

Το κέντρο της σύνθεσης είναι τα χέρια στο κέρασ του μελανιού και στο βιβλίο. Το τοπίο είναι ζωντανό αλλά η αναπαράσταση του βάθους δεν είναι πειστική.

Τίτλος: Τοιχοτάπητας (ταπισερί) του Μπαγιέ

Χρονολογία: 1070-1080 μ.Χ.

Υλικό: Έχει υφανθεί με το βελονάκι πάνω σε λινό ύφασμα.

Καλλιτέχνης: Το κέντημα έγινε από αγγλίδες κεντήστρες του Κεντ. Σίγουρα όμως, όπως μαρτυρά η ενότητα της όλης σύνθεσης, η σύλληψή της είναι ενός σχεδιαστή ή μίας σχολής.

Περιγραφή: Οι διαστάσεις του είναι ½ μέτρο πλάτος και 70 μέτρα μήκος βλέπουμε δε μόνο ένα τμήμα του στην εικόνα. Είναι δηλαδή μία συνεχής φρίζα η οποία αφηγείται μία πολύ σημαντική στιγμή στην ιστορία της Αγγλίας. Αναπαριστά την ήττα των Άγγλο-Σαξόνων στο Χέιστινγκς η οποία τους ανάγκασε να υποταχθούν στους Νορμανδούς ενώνοντας την Αγγλία και ένα μεγάλο μέρος της Γαλλίας κάτω από την ίδια εξουσία.

Στυλιστική περιγραφή: Είναι ένα εικονογραφημένο χρονικό που μας θυμίζει την λειτουργία της στήλης του Τραϊανού. Η εικονογραφημένη αναπαράσταση εξάλλου συνοδεύεται από επιγραφές που την σχολιάζουν. Το ενδιαφέρον χαρακτηριστικό εδώ είναι ότι αναπαριστά με λεπτομερή τρόπο ένα σύγχρονο γεγονός λίγο μετά δηλαδή αφού αυτό συνέβη. Πιθανά στην αφήγηση αυτή βοήθησαν και ζωντανοί μάρτυρες. Το έργο λοιπόν αυτό δεν είναι σημαντικό μόνο σαν ένα έργο τέχνης, αλλά και σαν ένα πολύτιμο ιστορικό ντοκουμέντο.

Το κομμάτι της φρίζας που εξετάζουμε εμείς αναπαριστά την **επίθεση του Νορμανδικού ιππικού.**

Η πάνω μπορντούρα διακοσμείται με διάφορα θηρία και πουλιά που μας θυμίζουν την ζωόμορφη τέχνη του μεσαίωνα. Παρατηρούμε την σχηματοποίηση και απλοποίηση των μορφών, την επιπεδότητα, την έλλειψη σκιών και το ουδέτερο φόντο. Παρόλα αυτά έχουμε μία εκπληκτικά ακριβή περιγραφή των όπλων, των πανοπλιών, της δράσης, των στάσεων και των χειρονομιών. Η επιλογή λοιπόν του καλλιτέχνη ήταν η οικονομία των μέσων και η προσήλωση στο σημαντικό: στην περιγραφή των στρατιωτών.